

vî", *Genç Akademi*, Süleyman Hilmi Tunahan özel sayısı, sy. 27, İstanbul 1995; Salim Aydın, "Osmanlı Devletinde Küçük Gözlemeleri 'Muvakkithaneler'", *Osmanlı*, Ankara 1999, VIII, 673; Mehmed Emre, *Üstadım Süleyman Hilmi Tunahan (k.s.) ve Hâtralarını*, İstanbul 2000, s. 5-61; M. Ali Kirman, *Türkiye'de Yeni Bir Dinî Cemaat Olarak "Süleymanlık"* (doktora tezi, 2000), AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 48-59; *Ceride-i İlmüye*, sy. 41, İstanbul 1337, s. 1197; "Büyük Müceddid İçin Ne Dediler", *Ufuk: Haftalık Siyasî Gazete* (Dizi-Röportaj; İstanbul 28 Aralık 1977-15 Haziran 1979 tarihleri arasındaki sayılar); Necdet Tosun, "Orta Asya Evliyasından Salâhaddin Sâkıb bin Sirâcüddin", *Yüzakı*, sy. 54, İstanbul 2009, s. 56-57; "Süleyman Hilmi Tunahan", *Evliyalar Ansiklopedisi*, İstanbul 1993, XI, 92-94; Mübahat S. Kütükoğlu, "Dârü'l-hilâfeti'-aliyye Medresesi", *DİA*, VIII, 508; Halis Ayhan, "İlahiyat Fakültesi", a.e., XXII, 70; a.mlf., "İmam-Hatip Lisesi", a.e., XXII, 191; Mustafa Çağrıncı, "Kur'an Kursu", a.e., XXVI, 425; *Ödemişli Merhum Ziya Sunguroğlu'nun Notları*, [baskı yeri ve tarihi yok], tür.yer.

REŞAT ÖNGÖREN

Süleyman Efendi Cemaati. Süleyman Hilmi Tunahan'ın özellikle 1940'lı yıllarda İstanbul camilerinde yaptığı vaazlar ve zor şartlar altında oluşturduğu ders halkaları onun kamuoyunda geniş çapta tanınmasına, çevresinde Kur'an öğrenimi ekserinde bir cemaat teşekkül etmesine sebep olmuştur. 1950 öncesinde irşad faaliyetleri elverişsiz şartlar yüzünden yaygınlık kazanamamışsa da sonradan ortaya çıkan özgürlük ortamı cemaatin hızlı bir gelişme sürecine girmesini sağlamış, bu yıllarda talebeler ve Kur'an kursları aracılığıyla din eğitimi faaliyetleri ülkenin çeşitli bölgelerine yayılmıştır. 1951'de açılan, Süleyman Efendi'nin talebe göndermekten kaçtığı İmam-Hatip okullarının 1958'den itibaren mezun vererek hızlı bir gelişme kaydetmesi, mezunlarının müftülük, vâzilik, imamlık, müezzinlik ve Kur'an kursu hocalığı gibi hizmet kadrolarında görev alması, daha önce bu görevlerin bir kısmını üstlenen Süleyman Efendi cemaatiyle İmam-Hatip Okulu mezunları ve taraftarları arasında gerginlikler yaşanmasına yol açmıştır. Bazı kesimler cemaat mensuplarını tanımlamak için onların hoşlanmadığı "Süleymanlı" tabirini kullanmış, sonuçta din görevlileri arasında İmam-Hatipliler ve Süleymanlılar şeklinde iki grup ortaya çıkmıştır. Bu süreçte taraflar birbirini incitici nitelemelerle anmış, yıpratıcı beyan ve iddialarda bulunmuştur. Öte yandan 1965'te yürürlüğe giren 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilât Kanunu'nda müezzinlik dışındaki din hizmetleri kadrolarına tayinde İmam-Hatip Okulu, Yüksek İslâm Enstitüsü ve İlahiyat Fa-

kültesi'ni bitirme şartı getirilmiştir. Bunun üzerine cemaat mensupları 1966 yılının Ocak ayında Kur'an kursları Kurma, Koruma ve İdame Ettirme Dernekleri Federasyonu'nu kurmuş ve Kur'an kurslarıyla ilgili daha sistemli bir çalışma süreci başlatmıştır. 17 Ekim 1971 tarihinde yayımlanan Kur'an Kursu Yönetmeliği gereği, Kur'an Kursu Yapıtırma ve Yaşatma derneklerinin inşa ettirdiği Kur'an kursu binalarıyla yeni yapıtıracağı binaların in-tifâ hakkının Diyanet İşleri Başkanlığı'na devredilmek istenmesi cemaat arasında yeni bir huzursuzluk doğurmuştur. Bunun üzerine dernekler Kur'an kursuyla birlikte orta, lise ve yüksek öğretim kurumlarına devam eden öğrencilere yardım etmeyi amaç edinip adlarını Kurs ve Okul Talebelerine Yardım Dernekleri şeklinde değiştirmiştir. Federasyonun adı da 26 Nisan 1980 tarihinde Kurs ve Okul Talebelerine Yardım Dernekleri Federasyonu olmuştur. Böylece cemaat mensupları, 1971'den sonra öğrenci yurtları inşa ederek Millî Eğitim Bakanlığı bünyesindeki öğrencilere hizmet veren bir konuma gelmiştir.

Süleyman Efendi cemaati 1960'lı yıllardan itibaren Türkiye'den Batı Avrupa'ya çalışmaya giden, uzun süre dinî, sosyal ve kültürel ihtiyaçları ihmal edilen işçilerin dinî taleplerini karşılamak ve çocuklarına din eğitimi vermek amacıyla Avrupa'da faaliyet göstermeyi planlamış, ilk defa 1973'te Almanya'nın Köln şehrinde bir İslâm kültür merkezi kurmuştur. Daha sonra diğer Avrupa ülkelerine yaydıkları bu merkezler için cami, kütüphane, toplantı salonları yaptırmış, camilerin yanında Kur'an kursları açmıştır.

12 Eylül 1980 ihtilâlinin özel şartları içinde bazı hukukî sorunlar yaşayan Süleyman Efendi cemaatinin faaliyetleri günümüzde lise ve üniversite talebeleri için il, ilçe ve köylerde kütüphane, etüt salonları, bilgisayar odaları gibi çok amaçlı eğitim öğretim imkânları sunan talebe yurtları ve Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı Kur'an kurslarıyla devam etmektedir. Yurt dışındaki bazı ülkelerde de benzer faaliyetlerin yapıldığı belirtilmektedir. Cumhuriyet döneminin özel şartlarında diğer hareketler gibi Süleyman Efendi cemaati de sıkıntılarının içinden geçerek varlığını sürdürmeye çalışmıştır. Geçmiş dönemde İmam-Hatip okulları mensuplarıyla bir gerilim yaşanmışsa da zamanla dinî kesimler içinde uzlaşma kültürünün gelişmesinin yanı sıra Süleyman Efendi cemaati içindeki yeni kadroların da daha uzlaşmacı katkıları sayesinde cemaatle İmam-Hatip-

liler ve Diyanet mensupları arasındaki gerginlik önemli ölçüde ortadan kalkmıştır. Son yıllarda İmam-Hatip liseleri ve İlahiyat fakültelerine giden öğrencilerin de cemaat yurtlarında barındıkları, bazı cemaat mensupları ve ileri gelenlerinin de kendi çocuklarını bu okullara gönderdikleri bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hasan Küçük, *Osmanlı Devletini Tarih Sahnesine Çıkaran Kuşvetlerden Biri: Tarikatlar ve Türkler Üzerindeki Müsbet Tesirleri*, İstanbul 1976, s. 250-251; Hızır Yılmaz, "Süleymanlık (?) Hakkında Bir İnceleme, Köln 1977; Ali Ak, *Zarûri Bir Açıklama: "Süleymanlık" (!) ile Yaftalanan Federasyon ve Dernekler: İhtamlar-Cevaplar*, İstanbul 1987; a.mlf., *Süleymanlık Uydurması*, İstanbul 1987; Ahmet Güner, *Tarikatlar Ansiklopedisi*, İstanbul 1991, s. 338-346; Fulya Atacan, "Anadolu Gazetesi ve Süleymanlılar", *Toplumbilim*, sy. 2, İstanbul 1993, s. 135-152; Şaban Sitembölükbaşı, *Türkiye'de İslâm'ın Yeni-den İnkışafı (1950-1960)*, Ankara 1995, s. 126-129; M. Ali Kirman, *Türkiye'de Yeni Bir Dinî Cemaat Olarak "Süleymanlık"* (doktora tezi, 2000), AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Târık Abdülcelil es-Seyyid, *el-Hareketü'l-İslâmiyye fi Türkiyye el-mu'âşıra*, Kahire 2001, s. 212-258; Mustafa Aydın, "Süleymanlık", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce: İslâmcılık* (haz. Yasin Aktay), İstanbul 2004, s. 308-322; I. Weismann, *The Naqshbandiyya: Orthodoxy and Activism in a Worldwide Sufi Tradition*, London 2007, s. 159-160; Ahmet Turan, "Süleymanlık", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 9, Samsun 1997, s. 35-39.

ŞABAN SİTEMBÖLÜKBAŞI

TUNAYA, Tarık Zafer

(1916-1991)

Anayasa hukukçusu ve yazar.

7 Şubat 1916 tarihinde İstanbul'da doğdu. 1936'da Saint Benoît Lisesi, 1940'ta İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. 1942'de aynı fakültenin Esas Teşkilât Hukuku Kürsüsü'nde asistanlığa başladı. Charles Crozat'nın danışmanlığında hazırladığı *Müessesse Teorisinde Fikir Unsuru ve Bazı Hususiyetleri* başlıklı doktora tezini 1946'da tamamladı. Bu çalışmayı hocasının da derinden etkilediği Maurice Hauriou'nun "müessesse kuramı"na dayandırmıştır. En önemli eseri olan *Türkiye'de Siyasî Partiler* dahil Osmanlı siyasî düşüncesi ve örgütlenmeleri üzerine kaleme aldığı bütün eserleri bu kuramın derin izlerini taşır. Tunaya'nın anılan kitabı, söz konusu kuramın Türk tarihine uygulanmasının en güzel örneği olmasının yanında son dönem Osmanlı ve Cumhuriyet siyasî partileri hakkında bilgi veren temel bir eserdir ve literatürde en çok atıfta bulunulan çalışmalardandır.